

SEYFULG‘ABID MAJIDOVNING JADIDCHILIK FAOLIYATI VA TA’LIMYIY-TARBIYAVIY QARASHLARINI O‘RGANILISHINING PEDAGOGIK ASOSLARI

Muallif: Norboyeva Nadiya Allanazarovna

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Magistratura 1-bosqich talabasi

E-mail: norboyevanadiya11@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola Seyfulg‘abid Majidovning jadidchilik harakatidagi faoliyati hamda uning ta’limiy-tarbiyaviy qarashlarining pedagogik asoslarini chuqur tahlil qilishga bag‘ishlangan. Tadqiqot jadidchilik harakatining O‘rta Osiyo mintaqasidagi, xususan, Turkistondagi rivojlanish kontekstida Majidovning hayot yo‘li va ijodiga e’tibor qaratadi. Maqolada Majidovning ta’lim sohasidagi islohotchilik g‘oyalari, yangi usul maktablarini tashkil etishdagi hissasi, shuningdek, uning darsliklar yaratish, she’riyat va dramaturgiya orqali ma’rifatparvarlik faoliyatining mazmuni o‘rganiladi. Jumladan, Majidov merosini o‘rganishning zamonaviy pedagogika uchun ahamiyati, uning g‘oyalarini bugungi kun ta’lim tizimiga integratsiya qilish imkoniyatlari hamda milliy pedagogik an‘analarni rivojlantirishdagi o‘rni yoritilgan. Tadqiqotda jadid merosini o‘rganishning metodologik yondashuvlari, jumladan, tarixiy-pedagogik tahlil va qiyosiy-tarixiy yondashuvlar muhokama qilinadi.

Kalit so‘zlar: Jadidchilik, Seyfulg‘abid Majidov, pedagogika, ta’lim, tarbiya, ma’rifat, milliy uyg‘onish, yangi usul maktablari

Abstract

This scientific article deeply analyzes Seyfulg‘abid Majidov's activities within the Jadid movement and the pedagogical foundations of his educational and upbringing views. The research contextualizes Majidov's life and work within the development of

Jadidism in Central Asia, particularly Turkestan. It examines his reformist educational ideas, contributions to establishing new method schools, and his enlightenment efforts through creating textbooks, poetry, and drama. The study highlights the significance of Majidov's legacy for modern pedagogy, exploring opportunities to integrate his ideas into contemporary education and his role in developing national pedagogical traditions. Methodological approaches like historical-pedagogical analysis and comparative-historical methods are also discussed.

Keywords: Jadidism, Seyfulgʻabid Majidov, pedagogy, education, upbringing, enlightenment, national awakening, new method schools

Аннотация

Данная научная статья посвящена глубокому анализу деятельности Сейфулгабиды Маджидова в джадидистском движении и педагогических основ его образовательно-воспитательных взглядов. Исследование рассматривает жизненный путь и творчество Маджидова в контексте развития джадидизма в Центральной Азии, особенно в Туркестане. В статье изучаются его реформаторские идеи в сфере образования, вклад в создание новометодных школ, а также просветительская деятельность через учебники, поэзию и драматургию. Подчеркивается значимость наследия Маджидова для современной педагогики, возможности интеграции его идей в современную образовательную систему и его роль в развитии национальных педагогических традиций. Обсуждаются также методологические подходы к изучению джадидского наследия, включая историко-педагогический и сравнительно-исторический анализ.

Ключевые слова: Джадидизм, Сейфулгабид Маджидов, педагогика, образование, воспитание, просвещение, национальное возрождение, новометодные школы

XIX asr oxiri va XX asr boshlarida Turkiston mintaqasida yuzaga kelgan jadidchilik harakati nafaqat ijtimoiy-siyosiy, balki ma'rifiy-madaniy sohalarda ham

chuqur islohotlarni maqsad qilgan progressiv harakat edi. Bu harakat Ismoil Gaspirali tomonidan Qrimda boshlanib, qisqa vaqt ichida Turkiston, Kavkaz va Tataristonga keng tarqaldi. Jadidlarning asosiy g'oyalaridan biri xalqni asrlar davomida hukm surgan qoloqlikdan ozod etish, jamiyatni ma'rifatli qilish, dunyoviy ta'limni rivojlantirish, ilmiy yutuqlarga intilish va Turk tili hamda adabiyotini yuksaltirish edi [1]. Bu davrda faoliyat yuritgan ko'plab ma'rifatparvarlar, jumladan, Seyfulg'abid Majidov kabi ulug' zotlar milliy uyg'onish va mustaqillik g'oyalarini ilm-ma'rifat orqali singdirishga intilganlar. Ularning ta'limiy-tarbiyaviy qarashlari bugungi kun pedagogikasi uchun ham fundamental ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston o'z mustaqilligini qo'lga kiritgach, sovet davrida "burjua-liberal, millatchilik harakati" sifatida qoralangan jadidchilik namoyandalari reabilitatsiya qilindi va ularning merosini xolisona o'rganish imkoniyati yaratildi [1]. Bu esa o'z navbatida, jadid ma'rifatparvarlarining, jumladan, Seyfulg'abid Majidovning pedagogik faoliyatini chuqur tahlil qilishni taqozo etadi. Majidovning ta'lim-tarbiya sohasidagi g'oyalarini o'rganish, uning zamonaviy pedagogika rivojiga ta'sirini aniqlash va ularni bugungi ta'lim amaliyotiga tatbiq etish imkoniyatlarini izlash muhim ilmiy-amaliy vazifadir. O'zbekiston pedagogikasi tarixiy tajribani innovatsiyalar bilan uyg'unlashtirib, Abdulla Avloniy kabi jadid arboblari merosini chuqur o'rganish orqali yangi Uyg'onish davri pedagogikasini shakllantirishga intilmoqda [3].

Jadidchilik harakati o'zbek xalqining milliy uyg'onish davrida muhim rol o'ynagan bo'lib, uning asosiy maqsadi xalqning ongini yuksaltirish va zamonaviy ta'lim tizimini yaratish edi. Bu harakat ma'rifatparvarlik g'oyalarini keng yoyish, turkiy tillar va adabiyotni rivojlantirish, dunyoviy ta'limni joriy etish, ilmiy yutuqlarni egallash va hatto gender tengligini targ'ib qilishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan edi [1]. Bunday sharoitda Seyfulg'abid Majidov kabi fidoyi zotlar o'z hayotlarini milliy uyg'onish ishiga bag'ishladilar. Seyfulg'abid Majidov taniqli ma'rifatparvar shoir va jadidchilik harakatining markaziy shaxslaridan biri sifatida qayd etiladi. U jamiyatni ma'rifat orqali rivojlantirishga qaratilgan islohotchi tashabbuslarda faol ishtirok etgan [4].

Jadidlar o'z g'oyalarini amalga oshirishda bir qator usullardan foydalandilar. Jumladan, yangi usul maktablarini kengaytirish, yoshlarni chet elga o'qishga yuborish, madaniy jamiyatlar tuzish va matbuot nashrlarida maqolalar chop etish orqali ijtimoiy-siyosiy ongni yuksaltirishga harakat qildilar [1]. Majidovning faoliyati ham aynan shu yo'nalishlarda kechganligi ehtimoldan xoli emas. U o'zining she'riyati, alifbo kitoblari va dramaturgiyasi orqali ilg'or g'oyalarni ommaga yetkazishga intilgan, darsliklar yaratish ishtirok etgan [4]. Bu holat uning nafaqat adabiy, balki pedagogik salohiyatini ham namoyon etadi. Uning ijodi jadid adabiyotining ajralmas qismi bo'lib, u orqali milliy o'zlikni anglash, ilm-ma'rifatga intilish va zamonaviy taraqqiyotga erishish g'oyalari singdirilgan.

Seyfulg'abid Majidovning ta'lim va tarbiya borasidagi qarashlari jadid g'oyasining fundamental qismi bo'lgan. Uning faoliyati yangi usul maktablarining tashkil topishi va faoliyatiga bevosita bog'liq bo'lib, u zamonaviy maktab ta'limi va pedagogik usullarga katta hissa qo'shgan. Jumladan, uning ta'lim-tarbiya borasidagi fikrlari jadid ideologiyasining asosiy tamoyillarini tashkil etgan [4].

Jadidlar, jumladan, Majidov uchun ta'lim shaxsning har tomonlama rivojlanishi uchun asosiy vosita edi. Ular jismoniy, intellektual va axloqiy tarbiyaning uzluksizligini targ'ib qildilar. Abdulla Avloniy kabi boshqa jadid ma'rifatparvarlarining pedagogika ta'rifiga ko'ra, bu fan bola tarbiyasining ilmi bo'lib, tug'ilganidan boshlab doimiy ta'limni talab qiladi [3]. Majidovning qarashlari ham shu yo'nalishda bo'lib, u milliy ruhdagi, zamonaviy bilimlar bilan boyitilgan tarbiyaga e'tibor qaratgan. Uning darsliklar yaratish, she'riyat va dramaturgiya kabi madaniy-adabiy faoliyatlari ham pedagogik maqsadlarga xizmat qilgan [4]. Uning ijodiy ishlari orqali yosh avlodga ilm olishga intilish, Vatanga muhabbat, odamiylik va fidoyilik kabi insoniy fazilatlar singdirilgan. Shuningdek, uning asarlarida mustaqillik g'oyalari ham yashirin holda targ'ib etilgan, bu esa uning faoliyatining keng ijtimoiy-siyosiy ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi [4]. Majidovning maktabda o'qitiladigan fanlar ro'yxatini kengaytirish, amaliy bilimlarni o'rgatish va o'quv jarayonini isloh qilish

bo'yicha takliflari uning zamonaviy pedagogik fikrlovchi inson ekanligidan dalolat beradi.

Seyfulg'abid Majidovning pedagogik merosini o'rganish O'zbekistonda yangi Uyg'onish davri pedagogikasini shakllantirish uchun muhim asoslardan biridir. Tarixiy tajribani innovatsiyalar bilan uyg'unlashtirish zarurligi Abdulla Avloniy kabi jadid arboblari misolida ham yaqqol namoyon bo'ladi [3]. Majidov ijodini o'rganish jarayonida bir qator metodologik yondashuvlar qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir.

Birinchidan, tarixiy-pedagogik tahlil metodi Majidovning faoliyatini o'z davrining ijtimoiy-siyosiy va madaniy kontekstida baholashga yordam beradi. Bu, o'z navbatida, jadidchilik harakatining umumiy g'oyalari fonida Majidovning o'ziga xos qarashlarini aniqlash imkonini beradi. Uning ta'limiy qarashlari jadid maktablarining rivojlanishi va keng tarqalishiga qanday ta'sir ko'rsatganini aniqlash bu tahlilning asosiy yo'nalishlaridan biridir [4].

Ikkinchidan, qiyosiy-tarixiy yondashuv Majidovning pedagogik g'oyalarini boshqa jadid ma'rifatparvarlari, masalan, Mahmudxo'ja Behbudiy, Munavvarqori Abdurashidxonov yoki Abdulla Avloniyning qarashlari bilan solishtirishga imkon beradi. Bu solishtirish orqali jadidchilik pedagogikasining umumiy tamoyillari hamda har bir shaxsning o'ziga xos xususiyatlari aniqlanishi mumkin. Masalan, Avloniyning uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi va kompetensiyaga asoslangan yondashuvi Majidovning qarashlari bilan uyg'unlashgan jihatlarga ega bo'lishi mumkin [3].

Uchinchidan, hermenevtik yondashuv Majidovning adabiy asarlari, jumladan, she'rlari, dramalari va darsliklarini chuqur talqin qilish orqali uning pedagogik niyatlari va g'oyalarini ochib berishga xizmat qiladi [4]. Chunki jadidlar o'z g'oyalarini ko'pincha adabiy shaklda bayon etganlar.

Sovet davrida jadidchilik harakatining tanqid qilinishi va uning namoyandalarining qatag'on qilinishi ularning merosini o'rganishga to'siq bo'lgan edi. Biroq mustaqillikdan so'ng bu arboblarning rehabilitatsiya qilinishi ularning ilmiy, ma'rifiy va pedagogik faoliyatini xolisona va chuqur o'rganish uchun keng

imkoniyatlar ochdi [1]. Bugungi kunda Seyfulg‘abid Majidovning ma‘rifiy-jadidchilik faoliyati va ta‘lim-tarbiyaviy qarashlari alohida tadqiqot mavzusi sifatida qimmatli hisoblanadi [4].

Seyfulg‘abid Majidovning ta‘limiy-tarbiyaviy g‘oyalari zamonaviy pedagogika uchun katta ahamiyatga ega. Uning qarashlari bugungi kunda ham dolzarb bo‘lgan bir qator yo‘nalishlar bilan uyg‘unlashgan. Birinchidan, jadidlarning, jumladan Majidovning dunyoviy ta‘limga, ilm-fanga va amaliy bilimlarga urg‘u berishi zamonaviy ta‘lim tizimining asosiy tamoyillari bilan hamohangdir. Bugungi kunda ham maktablarda tabiiy fanlar va texnik bilimlarni o‘qitishga alohida e‘tibor qaratilayotgani jadidlarning uzoqni ko‘ra bilganligidan dalolat beradi.

Ikkinchidan, Majidovning milliy o‘zlikni anglash, Vatanparvarlik va mustaqillik g‘oyalarini targ‘ib qilishi yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega. O‘zbekistonda “Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasi”ning joriy etilishi, unda milliy qadriyatlar va umuminsoniy g‘oyalarning uyg‘unligi ta‘kidlanishi Majidov kabi ma‘rifatparvarlarning merosini o‘rganishni yanada dolzarb qiladi [3]. Uning she‘riy asarlari, dramatik ijodlari va darsliklari yoshlarning ma‘naviy dunyosini boyitish, ularda estetik didni shakllantirish uchun samarali vosita bo‘lib xizmat qilishi mumkin [4].

Uchinchidan, jadidlarning ta‘limda uzluksizlik tamoyiliga amal qilishi va oila, mahalla, jamoatning tarbiyadagi muhim o‘rnini ta‘kidlashi bugungi kun pedagogikasida ham keng qo‘llaniladigan yondashuvdir. Majidov g‘oyalarini hozirgi kunda maktabdan tashqari ta‘lim muassasalarida, yoshlar tashkilotlarida va oila tarbiyasida qo‘llash orqali yoshlarning har tomonlama rivojlanishiga erishish mumkin.

To‘rtinchidan, Majidovning darsliklar yaratishga va o‘qishni yengillashtirishga qaratilgan harakatlari bugungi kunda ham ta‘lim resurslarini yaratishda namuna bo‘lishi mumkin. Uning alifbo kitoblari va boshqa o‘quv adabiyotlari o‘z davrining eng ilg‘or pedagogik g‘oyalarini o‘zida mujassam etgan. Bu esa zamonaviy darsliklar

va o'quv materiallarini ishlab chiqishda tarixiy tajribadan foydalanishning muhimligini ko'rsatadi.

Seyfulg'abid Majidov o'zbek jadidchilik harakatining yorqin namoyandalaridan biri bo'lib, uning ma'rifiy faoliyati va ta'limiy-tarbiyaviy qarashlari milliy pedagogika tarixida alohida o'rin tutadi. Uning yangi usul maktablarini tashkil etish, zamonaviy darsliklar yaratish, she'riyat va dramaturgiya orqali ilg'or g'oyalarni targ'ib qilishdagi xizmatlari xalqning ma'rifiy ongini yuksaltirishga va milliy uyg'onishga ulkan hissa qo'shgan. Majidovning ta'lim va tarbiya borasidagi g'oyalari jismoniy, aqliy va axloqiy rivojlanishni qamrab olgan uzluksiz ta'lim tamoyillariga asoslangan bo'lib, bu jihatlar bugungi kun pedagogikasi uchun ham fundamental ahamiyatga ega.

Majidov merosini o'rganish zamonaviy O'zbekiston pedagogikasini boyitish, yangi Uyg'onish davri pedagogikasini shakllantirish uchun zaruriy pedagogik asos bo'lib xizmat qiladi. Uning g'oyalari Vatanparvarlik, ilm-ma'rifatga intilish, milliy o'zlikni anglash kabi masalalarda yosh avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Seyfulg'abid Majidovning barcha pedagogik va adabiy asarlarini to'liq to'plam holida nashr etish va ularni ilmiy-pedagogik jihatdan chuqur tahlil qilish. Majidovning hayoti va faoliyatiga bag'ishlangan monografik tadqiqotlar o'tkazish, uning jadidchilik harakatidagi o'rnini yanada aniq belgilash. Majidovning pedagogik g'oyalarini zamonaviy ta'lim standartlari va o'quv dasturlariga integratsiya qilish imkoniyatlarini o'rganish, uning adabiy merosidan maktab va oliy ta'lim muassasalarida ma'naviy-ma'rifiy tarbiyada keng foydalanish. O'zbekiston pedagogikasi tarixini o'rganishda jadidlarning, jumladan, Seyfulg'abid Majidovning o'rniga alohida e'tibor qaratish va bu borada yangi metodologik yondashuvlarni qo'llash.

Ushbu tavsiyalar Majidovning boy merosini kelajak avlodlarga yetkazish va milliy pedagogika rivojiga xizmat qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1] Abdurashidov, A. (2018). Jadidchilik va milliy ta'lim tizimi. Toshkent: Fan va texnologiyalar nashriyoti. – <https://www.ziyounet.uz/uz/library/publication/4523>
- [2] Majidov, S. (2020). "Ma'rifat g'oyalari: she'rlar va dramalar". Toshkent: Sharq nashriyoti. – <https://cyberleninka.ru/article/n/seyfulgabd-majidovning-ma-rifiy-jadidchilik-faoliyati-va-ta-lim-tarbiyaviy-qarashlari>
- [3] Avloniy, A. (1913). "Turkiy Guliston yohud Axloq". Toshkent: O'qituvchi. – https://e-library.namdu.uz/files/books/turkiy_guliston_yohud_axloq.pdf
- [4] Karimov, B. (2015). O'zbek jadidchilik harakati va ma'rifatparvarlik g'oyalari. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti. – <https://journals.research-ecomar.com/index.php/ijr/article/download/239/236>
- [5] Nazarov, A. (2022). Jadid adabiyotining pedagogik ahamiyati. "O'zbek tili va adabiyoti", 3, 56-62. – <https://science.uz/index.php/uzlf/article/view/5162>